

Hayman's
zakgids

PETER HAYMAN | ROB HUME

Kust- en wadvogels van Europa

Vogelbescherming
NEDERLAND

TIRION NATUUR

ISBN 978 90 5210 957 2
NUR 435

Dit boek is gepubliceerd door
Tirion Uitgevers
Postbus 13288
3507 LG Utrecht
www.tirion.nl

Omslagontwerp: Jan Johan ter Poorten
Vertaling en bewerking binnenwerk: Ger Meesters
Redactie: Ger Meesters en Chris van der Heijden

Voor het eerst gepubliceerd in Engeland in 2005 door Mitchell Beazley, een imprint van Octopus Publishing Group Ltd., Londen
Oorspronkelijke titel: *The Pocket Guide to the Coastal Birds of Britain and Europe*

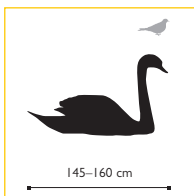
© 2005 Octopus Publishing Group Ltd., Londen
© 2005 tekst: Rob Hume
© 2005 illustraties: Octopus Publishing Group Ltd., Londen
© 2005/2014 voor de Nederlandse taal: Tirion Uitgevers, Utrecht

Geheel herziene druk i.s.m. Vogelbescherming Nederland, 2014

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met
Vogelbescherming Nederland www.vogelbescherming.nl
Vogelinformatiecentrum Texel www.vogelinformatiecentrum.nl

Legenda vogelformaat

De lengte van iedere vogel, vlak gelegd, van snauwpunt tot staartpunt, wordt aangegeven in centimeters. Als visueel hulpmiddel wordt met een silhouet de relatieve grootte van iedere vogel vergeleken met die van een Stadsduif (31-35 cm). Voor kleinere vogels (kleiner dan 59 cm) is de schaal tweemaal zo groot als die voor grote vogels (groter dan 60 cm).

Habitatlegenda

Symbolen geven de belangrijkste habitat aan waar de vogels kunnen worden aangetroffen: het is slechts een benadering en geen uitputtende lijst.

OPEN ZEE / VOOR DE KUST
KUSTWATEREN / BAAIEN
KLIFFEN EN EILANDEN
KIEZELSTRANDEN
ZANDSTRANDEN / DUINEN

MODDERVLAKTES, KREKEN
DELTA'S / ZOUTMOERASSEN
LAGUNES EN RIETLANDEN
GRASLAND / BRAAK
STEDELIJKE KUSTGEBIEDEN

Inhoud

■	4	Voorwoord
■	5	Topografie van kustvogels
■	6	Wat is een kustvogel?
■	8	Het determineren van kustvogels
■	10	Zwanen, ganzen en eenden
■	36	Futen
■	38	Stormvogels, aalscholvers en genten
■	42	Reigers
■	44	Roofvogels
■	58	Steltlopers
■	98	Meeuwen en sterns
■	120	Ijsvogel
■	121	Leeuweriken
■	122	Gorzen
■	124	De beste vogelgebieden op de Waddeneilanden

Vogels en mensen samen op het wad

Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

Met het project 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' slaan Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, It Fryske Gea, Landschap Noord-Holland, Het Groninger Landschap, de provincies Noord-Holland en Friesland met hulp van het Waddenfonds de handen ineen om de omstandigheden voor broedende, rustende en foeragerende vogels in het waddengebied sterk te verbeteren. Tegelijkertijd wordt het kijken naar vogels leuker en aantrekkelijker gemaakt. Zo gaan vogels en mensen samen op het wad.

Het project Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen heeft een tweeledig doel: Enerzijds richten we nieuwe broedplaatsen en hoogwatervluchtplaatsen in en anderzijds

letieve manier ervaren. Dit project lost verstoring op zonder opgeheven vingertje.

Kijk voor meer informatie over alle projecten op: www.vogelbescherming.nl/rustvoorvogels

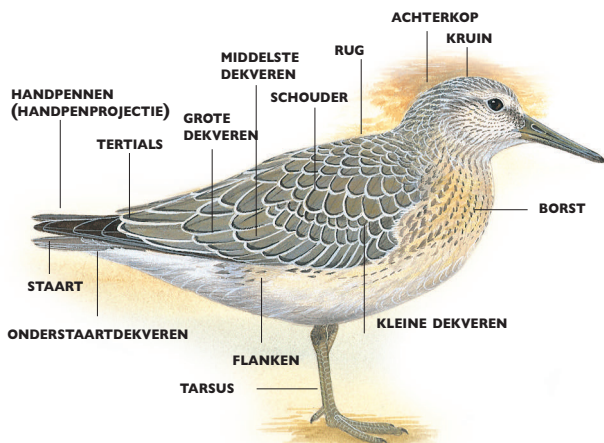
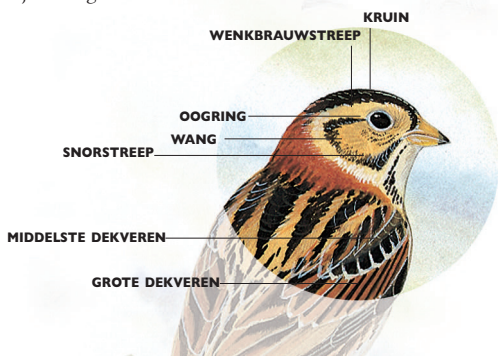
laten we bezoekers meer van de wadvogels genieten door natuurbeleving dichterbij te brengen. De filosofie erachter is eenvoudig: hoe meer mensen genieten van vogels en natuur in het waddengebied, hoe groter de steun voor behoud en herstel van de waddennatuur.

De komende jaren zullen duizenden mensen in het waddengebied horen van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen. Recreanten zullen meer oog krijgen voor de vogels van het waddengebied en de bescherming van de waddennatuur wordt op een posi-

Topografie van kustvogels

De onderdelen van een kustvogel

In dit boek is geprobeerd technische termen zo veel mogelijk te vermijden bij het beschrijven van de verenkleedpatronen van vogels. Deze patronen worden gevormd door verschillend gekleurde veren, veerranden en veertoppen op de verschillende 'veerpartijen' die het lichaam van een vogel bedekken. Sommige termen zijn duidelijk, zoals de 'kin' en 'keel'; andere, zoals 'tertials', zijn specifieke vaktermen voor vogels. Dit betreft slechts enkele termen, die onmisbaar zijn bij het nauwkeurig beschrijven van patronen. Op onderstaande tekeningen zijn de belangrijkste aangegeven, hoewel lang niet alle vogels alle kenmerken hebben die hier zijn gemarkeerd; veel soorten zijn veel egalier dan deze voorbeelden.

Wat is een kustvogel?

De vogels van dit boek

▲ Sneeuwgorst

Broedt op kliffen en toendra, maar brengt de winter door langs laaggelegen kusten

Dit boek kent drie categorieën 'kustvogels'. Sommige broeden langs de kust; andere brengen er de winter door; weer andere kiezen habitats die vaak langs de kust te vinden zijn, zoals heide, ruig grasland en kliffen. Veel soorten zijn trekvogels in voor- en najaar, maar er kunnen zo veel vogels langs de kust worden aangetroffen, dat dit boek niet compleet kan zijn.

VOGELS VAN OPEN ZEE EN OCEAAN

De echte kustvogels die we in de gids hebben opgenomen zijn onder meer de 'zeevogels'. Zij brengen een groot deel van hun leven op zee door, vaak niet zichtbaar vanaf land, maar ze moeten aan land komen om te broeden. Dit zijn stormvogeltjes die op afgelegen eilanden broeden, Noordse Stormvogels die foerageren bij trawlers maar nestelen op rotsrichels, pijlstormvogels die alleen 's nachts aan land komen om predatoren te vermijden en Papegaaiduikers, zeekoeten en alken die op kliffen broeden en het grootste deel van hun leven op volle zee doorbrengen.

Sterns broeden in Europa, maar trekken 's winters naar Afrika. De Noordse Stern vliegt nog verder om te foerageren langs de rand van het Antarctische pakijs. De meeste meeuwen broeden langs de kust, maar brengen de winter door op vuilnisbelten, foerageren op akkers of scharrelen voedsel bij elkaar op stranden en in badplaatsen. Jagers zijn opwindende vogels, die voedsel stelen van andere zeevogels; zij brengen alleen de zomer door in Europa.

EENDEN, GANZEN EN ZWANEN

Eenden, ganzen en zwanen zijn vogels van water en waterrijke habitats. Sommige soorten zijn echte zeevogels, zoals de zee-eenden en de IJseend, terwijl andere in het uiterste noorden en oosten broeden en in het winterseizoen langs de kusten van West-Europa verblijven. Sommige soorten, zoals de Wilde Eend, zijn algemeen bij zoetwater, maar ze zijn ook vaak te zien in poelen en moerassen langs de kust.

De duikers en futen, en de Meerkoet, zijn niet verwant aan eenden, maar zwemmen op zee en komen in veel kustgebieden voor.

STELTLOPERS EN REIGERS

De steltlopers omvatten de plevieren en strandlopers, waarvan de laatste een zeer gevarieerde groep is met zeer kleine tot vrij grote vogels. Plevieren hebben korte, dikke snavels waarmee ze voedsel van de oppervlakte van modder, zand of klei oppikken. Andere steltlopers hebben langere snavels om te peuren in zachte modder en zand of om te foerageren in ondiep water. Veel steltlopers zijn trekvogels die in Europa slechts een tussenstop maken op hun trektocht van hun Arctische broedplaatsen naar het winterkwartier in Afrika.

Reigers zijn geen specifieke kustvogels, maar je zult ze zeker zien in kustmoerassen en lagunes of langs beschutte kreek in delta's of waar dan ook. De Flamingo broedt in spectaculaire kolonies, meestal op eilanden in grote, ondiepe lagunes aan de kust, maar de soort kan ook worden gezien in zoutmeren langs zuidelijke kusten.

LEEUWERIKEN, PIEPERS, VINKEN EN GORZEN

De kust is rijk aan zaden, insecten en andere ongewervelden, die interessant zijn voor zangvogels als Strandleeuwerik, Frater en Sneeuwgorzen, die in de winter kustvogels zijn.

◀ **Zilvermeeuw**

De 'zeemeeuw' in steden langs de kust

◀ **Wulp**

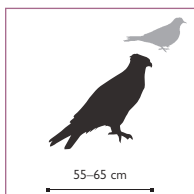
Een grote steltloper die broedt op hoogvenen en heuvels in het binnenland, maar buiten het broedseizoen naar de kust komt; te zien op kwelders

Visarend

Pandion haliaetus

▼ Vlucht

Lange, smalle, gehoekte vleugels, op afstand meeuwachtig; korte staart

VERSPREIDING

Wijdverspreid in N-Europa, lokaal in Z-Europa; vrijwel overal mogelijk tijdens trek langs kusten, meren en waterreservoirs

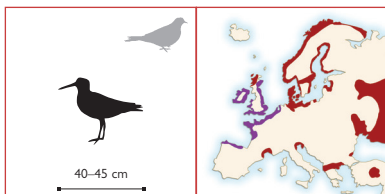
DETERMINATIE Een grote roofvogel; in de vlucht met in de pols geknikte vleugels, waardoor profiel kenmerkend is. Donker van boven, wit van onderen, met prominente wittige kop met donkere band over het oog. Ondervleugel met donkere polsvlek en min of meer zwarte bandering, vooral op de middenvleugel. Staart vrij kort, met lichte, doorschijnende banden. Vlucht ontspannen, met rustige vleugelslag en soepele glijperiodes; 'bidt' voor het duiken naar vis.

HABITAT Meren, rivieren, bosland met akkers en open plekken; foerageert tijdens de trek in voor- en najaar in ondiep kustwater.

GEDRAG Lange perioden van inactiviteit, zittend in boom of op paal. Foerageert boven open water met spectaculaire duikactie waarbij de vogel met poten en kop eerst het water in plonst en er weer uit komt met een vis in de lange, gebogen, zeer scherpe klauwen. Schudt water uit veren en draagt de vis met de kop naar voren naar eetplaats.

Scholekster

Haematopus ostralegus

VERSPREIDING

Voornamelijk broedend langs de kust, maar ook wel langs rivieren; 's winters wijdverspreid langs kusten

DETERMINATIE In het algemeen onmiskenbaar; bont zwart-wit patroon (in vlucht heeft alleen Grutto vergelijkbaar, maar lang niet zo opvallend patroon, met bruinere bovendelen; heeft ook lange, donkere poten die ver voorbij staart steken). Groepen tonen zwart-wit, met fel oranje snavels. Valer in juveniel kleeft en ook eind van de zomer voor de rui, wanneer zelfs adulte vogels valer tonen door het slijten van veren. Luide, abrupte roep, waaronder *kip*, *kliiep* en *pic-pic-pic* en een doordringend *kliiep-kliiep-kliiep-a-kliiep*.

HABITAT Broedt grotendeels langs laaggelegen rotskusten en eilanden met grazige plekken en kleine zandstrandjes; ook in het binnenland op weilanden, langs rivieroevers, meren of ondergelopen zandafgravingen. Het gehele jaar langs moder-, zand- of rotskusten met voldoende schelpdieren.

GEDRAG Het grootste deel van het jaar een sociale vogel, waarna groepen van enkele honderden tot vele duizenden zich bij laag tij over de stranden verspreiden; bij hoog tij verzamelen ze zich in enorme groepen op traditionele hoogwaterrustplaatsen. 's Zomers nemen paren een territorium in, maar toch verzamelen ze zich in groepjes om te baltsen. Op stranden vaak vrij tam, vooral wanneer ze alleen of in kleine groepjes zijn, maar grote groepen zijn schuw en alert, waardoor rustplaatsen gemakkelijk verstoord kunnen worden.

▼ Sociale groepen

Gewoonlijk in groepen; kleine groepen roepen luid en schel met gebogen kop, snavels open

◀ **Vlucht**

Compacter, met vollere borst, kortere staart, sneller dan Wulp; toont donker, afgezien van witte V op rug

▼ **Op de grond**

Als kleinere Wulp; snavel korter, iets meer gehoekt dan zacht gebogen; krachtige kopstrepen; vrouwtje heeft langere snavel dan mannetje

Adult ▲

Lichte kartels op veren (rechts) slijten 's zomers waardoor een donkerder indruk ontstaat; staart van vrouwtje korter

◀ **In de verte**

Lijkt op Wulp; formaat niet duidelijk tenzij beide soorten samen zijn of wanneer andere grote steltloper aanwezig is voor vergelijking

◀ **Rustend**

Compacte, ineengedoken vorm in rust; kopstrepen van voren gezien duidelijker dan van opzij

1. GROENE STRAND

Habitat Strand, primaire duinen, kwelder, pioniervegetatie

Vogels Kiekendieven, eenden, steltlopers, meeuwen, ganzen

2. DUINMEER BIJ HOLLUM

Habitat Duinmeer, duinen

Vogels Eenden, meeuwen, kiekendieven, buizerd, velduil, sneeuwgor, roerdomp, grote zilverreiger, aalscholver, baardman, dodaars, meerkoet

3. MOCHDIJK / HAGENDOORNVELD

Habitat Plas, slikrandjes, duin, gras, natte duinvallei, eendenkooi

Vogels Kiekendieven, buizerd, slechtvalk, wulp, eenden, ganzen, roodkeelduiker, lepelaar, steltlopers, nachtegaal, velduil

4. BALLUMERBOCHT

Habitat Dijk, wad, Waddenzee, grasland

Vogels Scholeksters, rotgans, brandgans, eenden, wulp, kievit, steltlopers, sneeuwgor, zilverbmeeuw, kneu, dwergstern, bontbekplevier

5. DIJK PIETJE MIEDEWEG / VOGELPÔLLE

Habitat Dijk, wadden, weide, Waddenzee

Vogels Kokmeeuwen (kolonie), grote stern, ganzen, eenden, steltlopers, buizerd, graspieper, blauwe reiger

6. DIJK BIJ DE REEWEG

Habitat Dijk, wadden, weiland, Waddenzee

Vogels Ganzen, steltlopers, sneeuwgor, slechtvalk

7. UITZICHTPLATEAU OERDER BLINKERT

Habitat Duinvalleien, wad, duinen

Vogels Meeuwen, lepelaar, velduil, blauwe kiekendief, tapuit, roodborsttapuit, eenden, steltlopers, rotgans, veldleeuwerik, nachtegaal

8. KOODUINEN

Habitat Kwelders, duinen, plasjes

Vogels Slechtvalk, ruigpootbuizerd, sneeuwgor, blauwe kiekendief, kievit, lijsters, lepelaar, goudplevier, tapuit, veldleeuwerik

9. EINDE STRANDWEG / STRANDPAVILJOEN DE BUREN VAN NES

Habitat Strand, zee

Vogels Zwarte zee-eend, jan-van-gent, roodkeelduiker, drieteenstrandloper, meeuwen, eider

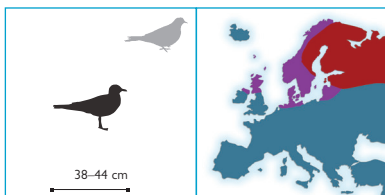
10. PIER / JACHTHAVEN

Habitat Hard substraat, wad, Waddenzee

Vogels Steltlopers, sneeuwgor, strandleeuwerik, frater, meeuwen, eenden, slechtvalk

Stormmeeuw

Larus canus

VERSPREDING

Lokale broedvogel langs kusten en op hoogvenen; van herfst tot voorjaar in het binnenland en langs kusten, maar nog steeds lokaal

▼ Tweede jaar

Als adult, maar vleugelpunt geheel donker; snavel vaak met een donkere band of punt; vale poten; kop dicht gestreept grijsbruin in de winter

DETERMINATIE Middelgrote meeuw, groter dan Kokmeeuw, kleiner dan Zilvermeeuw, maar met gelijk patroon. Vlucht soepel en sierlijk, zweeft minder dan Zilvermeeuw. Adult heeft kleinere kop, fijnere snavel zonder rode vlek, donker oog, groenige poten. Veel zwart op vleugelpunt met kleinere witte vensters. Juveniel en eerstejaar bruin op vleugels, met lichtere middenvleugel, donkere achterrand en zwartige wig bij punt; scherpe, zwarte band op staart, ontbreekt bij Zilvermeeuw. Patroon als van jonge Zwartkopmeeuw, maar minder contrasterend ('s zomers zorgt donkergrijze rug voor een 'zadel' tegen de lichte vleugels).

HABITAT Broedt op heidevelden en hoogvenen, rotsen en kleine eilanden. De rest van het jaar op stranden, akkers en weilanden.

GEDRAG Minder agressief dan Zilvermeeuw. Geeft voorkeur aan grazige gebieden en stranden, foerageert lopend. Waar algemeen vaak in grote groepen, vaak minder talrijk dan andere meeuwen.

1. GROENE STRAND

Habitat Strand, primaire duinen, kwelder, pioniervegetatie

Vogels Kiekendieven, eenden, steltlopers, meeuwen, ganzen

2. DUINMEER BIJ HOLLUM

Habitat Duinmeer, duinen

Vogels Eenden, meeuwen, kiekendieven, buizerd, velduil, sneeuwgor, roerdomp, grote zilverreiger, aalscholver, baardman, dodaars, meerkoet

3. MOCHDIJK / HAGENDOORNVELD

Habitat Plas, slikrandjes, duin, gras, natte duinvallei, eendenkooi

Vogels Kiekendieven, buizerd, slechtvalk, wulp, eenden, ganzen, roodkeelduiker, lepelaar, steltlopers, nachtegaal, velduil

4. BALLUMERBOCHT

Habitat Dijk, wad, Waddenzee, grasland

Vogels Scholeksters, rotgans, brandgans, eenden, wulp, kievit, steltlopers, sneeuwgor, zilverbmeeuw, kneu, dwergstern, bontbekplevier

5. DIJK PIETJE MIEDEWEG / VOGELPÔLLE

Habitat Dijk, wadden, weide, Waddenzee

Vogels Kokmeeuwen (kolonie), grote stern, ganzen, eenden, steltlopers, buizerd, graspieper, blauwe reiger

6. DIJK BIJ DE REEWEG

Habitat Dijk, wadden, weiland, Waddenzee

Vogels Ganzen, steltlopers, sneeuwgor, slechtvalk

7. UITZICHTPLATEAU OERDER BLINKERT

Habitat Duinvalleien, wad, duinen

Vogels Meeuwen, lepelaar, velduil, blauwe kiekendief, tapuit, roodborsttapuit, eenden, steltlopers, rotgans, veldleeuwerik, nachtegaal

8. KOODUINEN

Habitat Kwelders, duinen, plasjes

Vogels Slechtvalk, ruigpootbuizerd, sneeuwgor, blauwe kiekendief, kievit, lijsters, lepelaar, goudplevier, tapuit, veldleeuwerik

9. EINDE STRANDWEG / STRANDPAVILJOEN DE BUREN VAN NES

Habitat Strand, zee

Vogels Zwarte zee-eend, jan-van-gent, roodkeelduiker, drieteenstrandloper, meeuwen, eider

10. PIER /JACHTHAVEN

Habitat Hard substraat, wad, Waddenzee

Vogels Steltlopers, sneeuwgor, strandleeuwerik, frater, meeuwen, eenden, slechtvalk

De perfecte gids voor wandelingen en vogelkijktochten!

- De meest voorkomende vogels van de kust- en waddengebieden
- Elke soort is afgebeeld in vlucht en rust met de prachtige illustraties van Peter Hayman
- Met informatie over grootte, gedrag en verspreiding
- Doeltreffend te herkennen dankzij pictogrammen en kleurcodes
- Inclusief waddeneilandkaartjes met de beste vogelkijkgebieden

In samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Natuurpunt.

TIRION NATUUR

www.tirion.nl

www.vogelbescherming.nl

www.natuurpunt.be

9 789052 109169